

K 35. výročí vítězství Sovětské armády u Moskvy

Na přelomu let 1976—1977 vzpomínáme 35. výročí vítězství Sovětské armády u Moskvy. Porážka hitlerovských armád u Moskvy byla důležitou událostí a znamenala začátek obratu v průběhu války. Měla velký historický význam v boji národů proti fašismu.

Bez ohledu na velké ztráty živé síly a bojové techniky v předcházejících srážkách, hitlerovské velení na podzim roku 1941 přijalo rozhodnutí všemi prostředky dobýt Moskvu a Leningrad ještě do začátku zimy, zcela ovládnout Donbas a Krym a vítězně ukončit válku. Ke splnění tohoto cíle vedlo hlavní úder na moskevském směru. Soustředilo tam 38 procent pěších a 64 procent tankových a motorizovaných divizí z celkového počtu divizí, zasazených na sovětsko-německé frontě. Hitlerovci vytvořili na směrech hlavních úderů tři až osminásobnou převahu a zahájili útok na Moskvu.

Sovětskému hlavnímu velení, přes složitost situace, se podařilo v obranných bojích vyčerpat úderná uskupení německých fašistických vojsk, soustředit na moskevském směru silné strategické zálohy a 5.—6. prosince přejít do protiútoků. Tento protiútok přerostl v zimě 1941—1942 ve všeobecný strategický útok Sovětské armády. Veliká bitva u Moskvy trvala více než tři měsíce a skončila porážkou hlavního uskupení hitlerovských vojsk na sovětsko-německé frontě.

V článku chceme seznámit čtenáře s hlavními zásadami přípravy a vedení bitvy, s operačně taktickými závěry a s vojenskopolitickým významem vítězství Sovětské armády u Moskvy. Pro názornost uvádíme i grafické vyjádření průběhu porážky německých fašistických vojsk u Moskvy v prosinci 1941 — dubnu 1942 (viz obr. 1).

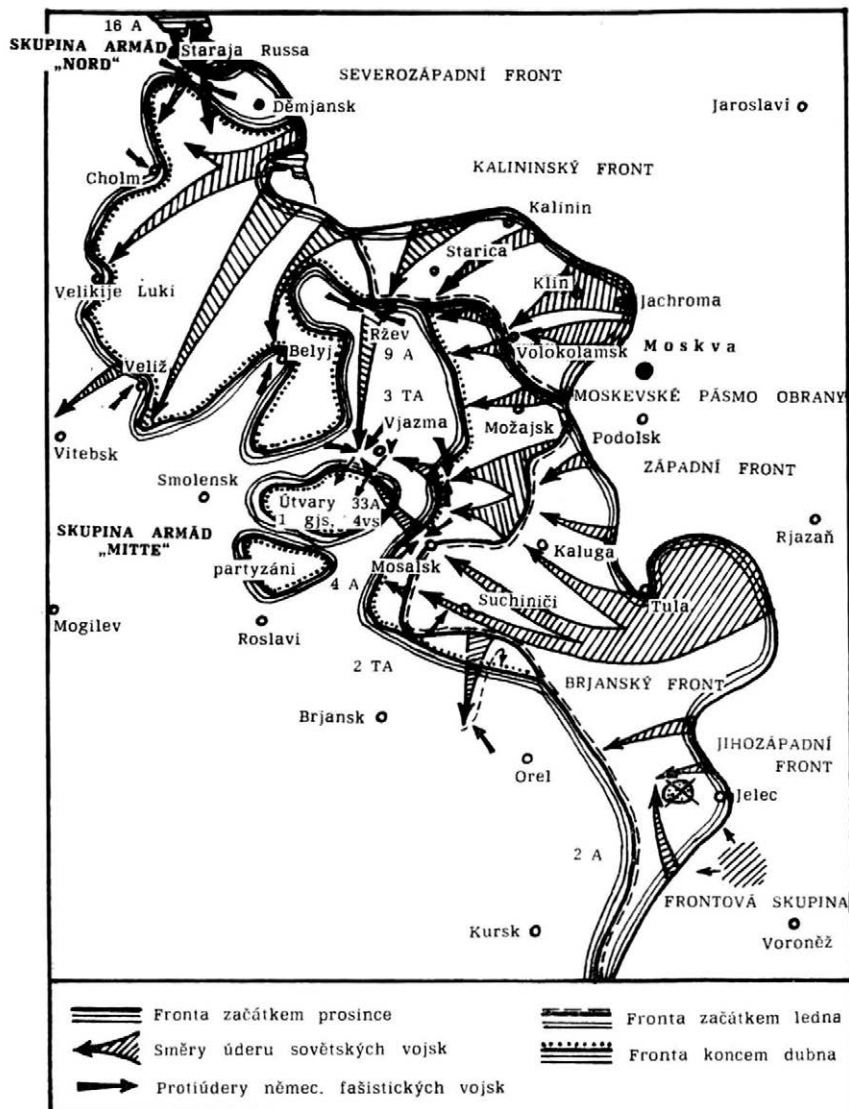
V prosinci roku 1941 zastavila Sovětská armáda postup německých fašistických vojsk na celé šířce sovětsko-německé fronty a na jejich křídlech zahájila útočnou činnost.

Úderné uskupení skupiny armád „Sever“ na severozápadním směru, které se snažilo dosáhnout řeky Svir a spojit se s Finy, sovětská vojska zastavila v prostoru Tichvina. Skupina armád „Sever“ přešla do obrany a snažila se zastavit útok sovětských vojsk.

Na hlavním směru, u Moskvy, skupina armád „Střed“ po neúspěšných pokusech pokračovat v útoku 3.—5. prosince byla rovněž přinucena přejít do obrany.

Uskupení německé fašistické armády, která se probíjela k Moskvě, utrpěla v bojích s vojsky Kalininského, Západního a Jihozápadního frontu velké ztráty, bojovala na široké frontě a ztratila svou údernou sílu.

Na jihozápadním směru, v důsledku protiútoků Jihozápadního frontu, byl ne-

PORÁŽKA NĚMECKÝCH FAŠISTICKÝCH VOJSK U MOSKVY

Prosinec 1941 — duben 1942

Obr. 1.

přítel nejen zastaven, ale navíc ustoupil za řeku Mius.

Hlavní síly fašistického Německa, proti nimž nevedly aktivní bojovou činnost západní velmoci, byly stále soustředěny na sovětsko-německé frontě. Na začátku prosince však vyčerpaly své strategické zálohy. Wehrmacht se dostal do situace, že nebyl schopen pokračovat v útoku. Zámysl německého fašistického velení k bleskovému zničení Sovětského svazu se zhroutil. Sovětská armáda neměla dosud dostatečnou převahu v početnosti vojsk a bojové technice nad nepřítelem. Přesto však ozbrojené síly SSSR začaly přebírat iniciativu ve vedení bojové činnosti. Z tohoto hlediska měly velmi důležitou přednost.

Hlavní velení, které připravovalo protiútok, na začátku listopadu rozhodlo vytvořit deset záložních armád. Současně přijalo opatření k zesílení frontů novými vojskovými svazky a dalšími doplňky. V druhé polovině listopadu zahájily záložní armády přesun do pásem plánované činnosti. Dvě z nich (1. úderná a 20. armáda) byly soustředěny koncem měsíce v prostoru Moskvy, na pravém křídle Západního frontu. Do tohoto prostoru byly také přesunuty svazky 60., 24. a 26. armády. Jižně Ržaně byla soustředěna 10. armáda a v prostoru Rjažska a Ranenbura 61. armáda. Hlavní stan vyžadoval na velitelích nově vytvořených armád vycvičit vojska k vedení nejen obranných bojů, ale zvláště útočné činnosti s přihlédnutím k získaným zkušenostem a zvláštnostem činnosti v zimních podmínkách.

Bez ohledu na těžkou situaci, která vznikala na přístupech k Moskvě, Hlavní stan velmi ekonomicky využíval záložní svazky v obranném zařazení.

Na základě analýzy situace, která vznikla na frontě v listopadu roku 1941, sovětské Hlavní velení došlo k přesvědčení, že možnosti nepřítele k vedení útoku na Moskvu se vyčerpávají. Zvláště zřetelně se to projevilo na konci listopadu a na začátku prosince, kdy vojska Kalininského a Západního frontu řadou silných protiúderů donutila německá fašistická vojska přejít do obrany, na některých úsecích i ustoupit.

Sovětské letectvo vybojovalo operační nadvládu ve vzduchu. Hlavní velení mělo tak možnost uskutečnit přeskupení vojsk a soustředit zálohy ve výhodnějších podmínkách. Všechno to svědčilo o tom, že vývoj událostí u Moskvy se začínal měnit ve prospěch Sovětské armády. V této si-

Hlavní velení dokázalo v průběhu úporných obranných sražení soustředit a uchránit ve své záloze velké síly, které mohlo použít při přechodu sovětských vojsk do protiútoků.

V takovéto situaci dostaly ozbrojené síly SSSR těžký, ale výjimečně důležitý úkol — převzít do svých rukou strategickou iniciativu a zničit úderná uskupení nepřítele. V té době věnovalo Hlavní velení prvořadou pozornost událostem v prostoru Moskvy. Bylo nutné zničit hlavní strategické uskupení nepřátelských vojsk na moskevském směru, dosáhnout rozhodujících změn v celkové situaci na sovětsko-německé frontě a změnit průběh války ve prospěch SSSR.

tuaci bylo důležité neproměškat výhodnou dobu k přechodu do rozhodného protiútoků, dobu, kdy nepřítel nebyl schopen dále pokračovat v útoku a ještě nestačil vybudovat obranu na dosažených čarách, přeskupit síly a prostředky k organizaci odolné obrany.

Hlavní stan připravil konečný zámysl protiútoků v posledních dnech listopadu. Plánoval vést hlavní úder na západním směru s cílem zničit hlavní síly skupiny armád „Střed“, které ohrožovaly Moskvu, a rozhodným způsobem zlepšit situaci sovětských vojsk.

K vedení protiútoků Hlavní stan vyčlenil:

- vojska Kalininského, Západního a pravého křídla Jihozápadního frontu;
- letectvo, určené k ochraně prostoru Moskvy;
- 6. stíhací letecký sbor PVO;
- dvě záložní letecké skupiny Hlavního velení;
- dálkové bombardovací letectvo.

Bližším cílem operace bylo: současnými údery armád Západního frontu v součinnosti s levým křídlem Kalininského a pravým křídlem Jihozápadního frontu zničit úderná uskupení nepřítele severně a jižně Moskvy. V průběhu protiútoků Hlavní stan stanovil i další cíl protiútoků: zničit celou skupinu armád „Střed“.

Hlavní úkol při ničení nepřítele u Moskvy měl plnit Západní front. Proto Hlavní stan věnoval tomuto frontu hlavní pozornost a posílil jej novými svazky. Koncem listopadu a začátkem prosince předal frontu ze své zálohy 10. armádu (8 střeleckých a 3 jezdecké divize), 7. údernou a 20. armádu (3 střelecké divize a 1 jezdeckou divizi, 11 střeleckých a 2 tankové brigády, 4 tankové

prapory, 11 praporů na lyžích). Kromě toho front dostal 9 střeleckých divízi a 2 jezdecké divize, 8 střeleckých a 6 tankových brigád a velké množství speciálních útvarů.

K činnosti v pásmu Západního frontu bylo vyčleněno 80 procent všeho letectva, soustředěného v prostoru Moskvu.

Vojenská rada Západního frontu dne 30. listopadu předložila Hlavnímu velení rozpracovaný plán; Hlavní velení jej schválilo. Zámyslem operace bylo: úderem na Klin, Solněčnogorsk a na istrinském směru zničit hlavní uskupení nepřítele na pravém křídle a úderem na Uzlovaja, Bogorodick do boku a týlu skupiny Guderiana zničit nepřítele na levém křídle frontu.

Téhož dne dostal Hlavní stan rovněž plán útočné operace Jihozápadního frontu, který rovněž schválil. Jeho podstatou bylo rozvíjet útok na orlovském směru, napomáhat vojskům levého křídla Západního frontu při plnění stanovených úkolů a zničit jelecke uskupení hitlerovských vojsk.

Ve směrnicích z 1. prosince stanovil Hlavní stan Kalininskému frontu nejpozději 5. prosince připravit a vést úder ve směru Mikulino-Gorodišče a Turginovo do týlu klinského uskupení nepřítele a v součinnosti s vojsky pravého křídla Západního frontu je zničit.

Úkolem letectva v protiútku bylo aktivní činnost podporovat pozemní vojska, udržovat vybojovanou nadvládu ve vzduchu, chránit Moskvu před nepřátelskými nálety, vést úderu na železniční převozy nepřítele a vést nepřetržitý vzdušný průzkum.

Hlavní stan tedy plánoval vést strategickou útočnou operaci silami tří frontů. K jejímu uskutečnění použil také zálohy a veškeré letectvo, které se nacházelo na moskevském směru.

Plán předpokládal vést protiútok na široké frontě: pásmo činnosti samotného Západního frontu bylo široké 600 km. Šířka pásem útoku armád se pohybovala od 20 do 80 i více kilometrů. Operační hustota nebyla dostatečná. Střelecká divize útočila v pásmu od 5 do 14 km. Průměrná hustota dělostřelectva byla 14—27 děl a minometů na kilometr fronty a jen v některých armád na úsecích hlavních úderů byla vyšší — 37 až 52 hlavních. Hustota tanků se pohybovala od 0,5—2 tanků na kilometr fronty a jen v pásmu 16. armády dosáhla něco přes 6 tanků.

Aktivní úlohu v protiútku měli partyzáni Kalininské, Moskevské, Tulské, Smolenské a Orlovské oblastí a Běloruska.

Činností v týlu nepřítele napomáhali vojskům na západním směru úspěšně plnit bojové úkoly.

Vojska zahájila protiútok v těžkých podmínkách. Přes značné posílení frontů na západním směru zálohami Hlavního stanu a dalšími svazky a útvary, početní převaha v živé síle, dělostřelectvu a tancích zůstávala na straně nepřítele. Na začátku prosince roku 1941 měla skupina armád „Střed“ spolu s letectvem ve svém siození 1,708 000 osob, asi 13 500 děl a minometů a 1 170 tanků a 615 letounů. Sovětská vojska, určená k protiútku, měla 1,110 000 osob, 7 652 děl a minometů, 774 tanků (z toho 222 středních a těžkých) a 1 000 letounů. To znamená, že německá fašistická vojska převyšovala sovětská vojska v živé síle 1,5krát, v dělostřelectvu 1,4krát a v tancích 1,6krát, jen v letectvu mělo sovětské uskupení převahu nad nepřítelem [1,6]. Frontové letectvo na západním směru mělo 47,5 procenta letounů nových typů.

Hlavní stan při přípravě protiútku bral v úvahu všechny zvláštnosti situace na frontě, včetně situace vojsk nepřítele. Skupina armád „Střed“ v průběhu útoku na Moskvu byla donucena rozptýlit své síly na tisícikilometrové frontě. Úderná uskupení na křídlech, vzdálená jedno od druhého 200 i více kilometrů, dostala se do nevýhodné situace. Levému křídlu a týlu severního uskupení hrozilo nebezpečí obklíčení vojsky Kalininského frontu a jižnímu uskupení hrozil obchvat armádami levého křídla Západního a pravého křídla Jihozápadního frontu.

Sovětské Hlavní velení využilo této situace a soustředilo na křídlech skupiny armád „Střed“ svá úderná uskupení a hlavní část bojové techniky. Je pravda, že nedostatek sil a prostředků neumožnil vytvořit zřetelnou převahu nad nepřítelem na směrech hlavních úderů. Do určité míry to však nahradilo překvapivé zahájení protiútku. Překvapit nepřítele bylo možné především proto, že Hlavní stan prokázal vysoké umění v utajeném soustředění strategických záloh na směrech hlavních úderů a správně stanovil výhodnou dobu zahájení protiútku. Překvapení napomáhalo i to, že protiútok byl zahájen bez přestávek, v průběhu těžkého obranného sražení, v době, kdy hitlerovská vojska po vyčerpání svých útočných možností neuspěla přejít do obrany a kdy německé velení bylo přesvědčeno, že Sovětská armáda není schopna zahájit útočnou činnost na široké frontě.

Důležitou předností Sovětské armády před nepřítelem byl vysoký politickomo-

rální stav vojáků. Velkou práci k upevnění bojového a morálního stavu udělali velitelé, politické orgány, stranické a komсомolské organizace útvarů v období přípravy k útočné činnosti. Bylo zapotřebí dosáhnout psychologického obratu v uvědomění vojáků, kteří vedli dlouhé měsíce úporné obranné boje, vzbudit v nich jistotu, že hitlerovskou armádu je možné nejen zastavit, ale i zničit. Zvláště ní pozornost věnovali práci s vojáky, kteří nedávno vstoupili od armády a dosud se nezúčastnili bojů. Pod vedením velitelů a politických pracovníků získávali bojové zkušenosti a učili se vedení útočné činnosti v zimních podmínkách.

V prvních dnech prosince roku 1941, ve dnech dějinného přelomu v bitvě u Moskvy pokoušel se ještě nepřítel prolomit obranu a obsadit Moskvu. Bylo však již jasné, že to nedokáže. Neustále narůstal odpor sovětských vojsk. Němci pocítili jejich mohutný tlak u Kalinina, Jachromy, Naro-Fominska, Tuly a jižně Kaširy, který začal přerušovat v protitoku.

Za svítání 5. prosince zahájila úder na nepřítele vojska levého křídla Kalininského frontu. Druhého dne ráno přešly do protitoku úderné skupiny Západního a pravého křídla Jihozápadního frontu, podporované leteckými svazky. Byla zahájena urputná sražení na kalininském, klinsko-solněčnogorském, tulském a jeleckém směru, v pásmu od Kalinina po Jelce v šířce asi 100 km. Vojska v útoku vedla boje o opěrné body a uzly odporu, které nepřítel úspěšně budoval ve městech a vesnicích. Tempo útoku mnohých svazků bylo zpočátku nízké. Projevil se nedostatek tanků a dělostřelectva. Hluboká sněhová pokrývka ztěžovala manévry mimo cest. Kromě toho sovětská vojska neměla zkušenosti z vedení útočných operací.

Přesto dosáhla Sovětská armáda významných úspěchů.

Začátkem ledna 1942 vojska Kalininského, Západního a pravého křídla Jihozápadního (od 24. prosince Brjanského) frontu po zničení úderných svazků skupiny armád „Střed“, které pronikly na blízké přístupy k Moskvě ze severu a z jihu, úspěšně splnila úkoly, které jim stanovilo Hlavní velení. Dosáhla čáry Selžarovo, Ržev, Volokolamsk, Ruza, Mosalsk, Belev, Mcensk a Novosil a tak postavila do hrobu nepřátelské obrany 100–250 km. Sovětská vojska tak odvrátila nebezpečí, které hrozilo hlavnímu městu a moskevské průmyslové oblasti.

V průběhu protitoku sovětská vojska osvobodila více než 11 000 měst a osad, včetně Kalininu a Kalugy, a zabránila ne-

bezpečí obklíčení Tuly. Celkové ztráty jen pozemních vojsk wehrmachtu za měsíc útoku Sovětské armády činily více jak 168 tisíc osob. Za tuto dobu Sovětská armáda zničila 11 tankových, 4 motorizovaných a 23 pěších divizí. Na moskevském bojišti ztratili Němci tisíce děl, kulometů, automobilů, stovky tanků a letounů.

Protitok Sovětské armády probíhal ve zvláště složité situaci. Fronty neměly ve svém složení silné pohyblivé svazky. Bojová činnost byla vedena v terénu s vysokou sněhovou pokrývkou, bez celkové početní převahy v silách a prostředcích nad nepřítelem. To podstatně snižovalo úderné a manévrovací možnosti frontů a armád.

Velmi složitá byla práce operačního týlu. S velkými potížemi byl spojen přísluš materiálních prostředků vojskům a organizace letištního zabezpečení.

Přesto však v těchto těžkých podmínkách se projevilo vysoké umění sovětského Hlavního velení. V přípravném období dokázal Hlavní stan uchovat strategické zálohy a s utajením je soustředit a v potřebné době zasadit na rozhodujících směrech. Správně určil dobu přechodu do protitoku, kdy hitlerovské velení vyčerpalo všechny zálohy a úderná uskupení nepřítel, která byla přinucena přejít do obrany, nestačila se opevnit na dosažených čarách. Sovětské Hlavní velení dovedně využilo chybných závěrů německého generálního štábu, který počítal s tím, že sovětské velení není schopno organizovat rozsáhlý útok na široké frontě po vyčerpávajících sraženích. To zabezpečilo překvapivost úderů, které vedla sovětská vojska na začátku prosince u Moskvy, a celkový úspěch protitoku.

Důležitým výsledkem sovětského vojenského umění bylo dovedné velení Hlavního stanu a generálního štábu při vedení bojové činnosti tří frontů a letectva, které se zúčastnilo operace.

Nejdůležitějšími charakteristickými rysy vedení protitoku byly:

- vytrvalost velení a vojsk k dosažení stanovených cílů;

- obětavá činnost vojsk útvarů a svazků v bojích o opěrné body a uzly odporu nepřítel;

- neustálé pronásledování odcházejících vojsk;

- směle obchvatné manévry uskupení nepřítel, které se snažila přejít do obrany na mezilehlých postaveních;

- údery do boků a hluboké pronikání do týlu německých fašistických vojsk.

Aktivní pomoc poskytovalo pozemním vojskům letectvo, které na západním směru mělo operační nadvládu ve vzduchu.

V průběhu protiútoků uskutečnilo celkem asi 16 000 letounových vzletů, polovinu z nich ke zničení živé síly a bojové techniky nepřítele. Hromadné letecké úderý na uzly odporu, na odcházející uskupení nepřítele, jeho místa velení, týl a komunikace vytvářely výhodné podmínky ke zvyšování tempa útoku.

V plné míře jich však útočící vojska nemohla využít, protože neměla ve svém složení silné tankové svazky.

První zkušenosti z organizace a vedení protiútoků se neobešly bez některých nedostatků. Velení frontů a armád nevyužívala vždycky správně zálohy, které měla v podřízenosti. Někteří velitelé, kteří neměli zkušenosti z vedení útočné činnosti, snažili se i s nedostatečným množstvím vojsk organizovat útok na několika směrech. To mělo za následek rozptýlení sil a nezabezpečovalo nezbytnou převahu na směrech hlavních úderů. Jednotliví vjevojskoví velitelé často rozdělovali tan-

ky a přidělovali je v malých skupinách střeleckým útvarům a jednotkám. To všechno mělo negativní vliv na vedení bojů, zejména při průlomů připravených obranných postavení nepřítele.

Hlavní stan při zobecňování zkušeností z protiútoků ve směrnicích ze dne 10. ledna 1942 vyvodil závěr, že pomalá tempa průlomů taktické hloubky obrany nepřítele je možné vysvětlit nejen nedostatkem sil a prostředků, ale i rozptýlenou činností na jednotlivých směrech a použitím dělostřelectva jen k palebné přípravě. Směrnice vyžadovala, aby velitelé frontů a armád nerozdělovali divize stejnoměrně podél celé fronty, ale vytvářeli na hlavních směrech silné úderné skupiny a jejich činnost podporovali dělostřeleckým útokem.

Získaných bojových zkušeností z vedení protiútoků široce využilo sovětské velení při zdokonalování umění organizace a vedení dalších útočných operací.

Na začátku ledna roku 1942 byla upřena pozornost celého světa na události na sovětsko-německé frontě. Sovětská armáda po vybojování strategické iniciativy na hlavním směru a po rozšíření pásma aktivní činnosti zesílila úderý na nepřítele.

Sovětské Hlavní velení chápalo, že do-
savadní rozpačitost hitlerovského velení a psychologický šok německých fašistických vojsk nebudou trvat věčně. Mimoto celkový poměr sil na frontě, bez ohledu na utrpené vysoké ztráty nepřítele, nedával rozhodující převahu Sovětské armádě.

Německá fašistická armáda měla k dispozici značné množství vojsk a munice, a proto měla velké možnosti organizovat odolnou obranu. Spolu s tím sovětské Hlavní velení předpokládalo, že ve vzniklé situaci hitlerovská vojska, demoralizovaná porážkou a špatně připravená k bojové činnosti v zimních podmínkách, nedokážou projevovat dostatečně silný odpor do té doby, než jim budou nahrazeny způsobené ztráty. Proto se rozhodl Hlavní stan využít vzniklé situace především k dokončení zničení hlavního uskupení nepřítele na moskevském směru.

Problematiku rozvinutí všeobecného útoku projednal Hlavní stan na svém zasedání 5. ledna roku 1942. Plán předpokládal vést hlavní úder na západním směru s cílem obklíčit a zničit hlavní síly skupiny armád „Střed“. Ke splnění tohoto úkolu byly určeny armády levého křídla Severozápadního frontu, vojska Kalininského, Západního a Brjanského frontu.

K nejrychlejšímu využití výhodné situace plán předpokládal rozvinout všeobecný útok po protiútoků bez přestávky a připravit jej v nejkratší době.

Zámysl strategické operace k obklíčení a zničení skupiny armád „Střed“ a úkoly frontů, určených k jejímu vedení, stanovil Hlavní stan ve směrnicích ze dne 7. ledna roku 1942. Plán předpokládal: obchvatnými úderý armád pravého křídla Kalininského frontu z prostoru severozápadně Rževa ve směru Syčevka, Vjazma a vojsk levého křídla Západního frontu z prostoru Kaluga ve směru Juchnov, Vjazma se současným útokem ostatních armád Západního frontu ve směru Syčevka, Gžatsk obklíčit, rozdělit a zničit hlavní síly skupiny armád „Střed“ v prostoru Ržev, Vjazma, Juchnov, Gžatsk.

K součinnosti s vojsky Kalininského a Západního frontu a k hlubšímu obchvatu skupiny armád „Střed“ ze severu vydal Hlavní stan Severozápadnímu frontu rozkaz vytvořit na levém křídle úderné uskupení k útoku z prostoru Ostaškova ve směru Toropeč, Beliz, Rudňa. Úkolem Brjanského frontu bylo chránit z jihu vojska Západního frontu a aktivní činností na brjanském a orlovském směru poutat německá vojska v tomto prostoru.

K dokončení obklíčení vjazenského uskupení vojsky Kalininského a Západního frontu plánoval Hlavní stan vysazení 4. vzdušného výsadkového sboru do prostoru Ozerečna a jihozápadně Vjazmy

s úkolem přehradit železnice a silnice Vjazma—Smolensk.

Útok na západním směru zahájila sovětská vojska bez operační přestávky po prosincových operacích, za relativně stejného poměru sil s nepřítelem v živé síle a dělostřelectvu a za dvojnásobné převahy nepřítele v tancích. K 1. lednu roku 1942 měla vojska Kalininského, Západního a Brjanského frontu:

- 1,240 000 osob,
- asi 8 700 děl a minometů,
- 571 tanků [z toho 198 těžkých a středních].

Proti těmto silám měla skupina armád „Střed“:

- 1,569 000 osob,
- asi 13 000 děl a minometů,
- 1 100 tanků.

Dne 8. ledna roku 1942 zahájila sovětská vojska závěrečné období bitvy u Moskvy.

V důsledku útočných operací v lednu až dubnu roku 1942 vojska Severozápadního, Kalininského a Západního frontu postoupila do hloubky nepřátelské sestavy na vítebském směru až 250 km, na gžatském a juchnovském směru 80 až 100 km. Osvobodila moskevskou a tulskou oblast, mnohé okresy kalininské a smolenské oblasti.

V závěrečném období bitvy u Moskvy způsobila Sovětská armáda nepříteli těžké ztráty. Zničila 16 divizí a 1 brigádu. Ztratily skupiny armád „Střed“ od 1. ledna do 30. března na živé síle tvořily více jak 333 000 osob. Sovětská vojska hlubokým obchvatem ze dvou stran vytvořila pro ni krajně nevýhodnou operační situaci. Úplnému zničení se dokázala vyhnout jen v důsledku přísunu 12 divizí a 2 brigád ze západní Evropy.

Sovětskému velení se proto nepodařilo zcela uskutečnit plánovaný zámysl a dosáhnout všech plánovaných cílů v operacích na západním směru. Ve značné míře to bylo důsledkem toho, že fronty neměly dostatečné množství záloh, zejména

tankových a mechanizovaných svazků, schopných rychle rozvíjet průlom, neustále pronásledovat nepřítele, vycházet do boků a týlu odcházejících uskupení. K narůstání úsilí a rozvíjení úspěchu velení frontů a armád široce využívala jezdecké svazky pohyblivé skupiny, vytvářené v průběhu útoku z tankových a stílečkových útvarů a jednotek. Tyto skupiny však nebyly dostatečně silné, a proto nemohly předcházet nepřítele v manévru a rozdělovat jeho vojska na části.

Nedostatek zkušeností a omezené množství záloh neumožňovaly spolehlivé zabezpečení boků vojsk při průlomu nepřátelských obranných postavení a při zasažení skupin rozvíjení úspěchu do boje. Proto se nepříteli v řadě případů podařilo přehradit mezery v obraně vlastních vojsk a pro sovětská vojska, která pronikla do jeho týlu, vytvořit těžkou situaci.

V průběhu útoku na západním směru získaly štáby první praktické zkušenosti z vysazování silných vzdušných výsadek do týlu nepřítele. Nedostatek dopravního letectva a slabá ochrana ze vzduchu však nutila velení prodlužovat vysazování na dobu několika dní, vysazovat jen malé skupiny a hlavně v noci. To všechno snižovalo možnosti vzdušných výsadek.

Poměrně úspěšné bylo rozsáhlé bojové použití letectva. Použití leteckých svazků tří frontů, sboru PVO moskevského prostoru, dálkového bombardovacího letectva a letectva zálohy Hlavního velení k zabezpečení útoku na západním směru umožnilo dosáhnout převahy nad nepřítelem a vybojovat operační nadvládu ve vzduchu. Zkušenosti z centralizovaného velení a hromadného použití těchto sil ukázaly účelnost vytvářet letecké armády, jejichž výstavba začala na jaře roku 1942. V důsledku omezeného akčního rádia činnosti letounů a potíží spojených s rozmístěním letectva na letištích na konci bitvy u Moskvy, letectvo nemělo možnost účinně podporovat pozemní útvary a ztratilo vybojovanou nadvládu ve vzduchu. Tato skutečnost se projevila na tempu útoku.

Operačně strategickým výsledkem protiútku Sovětské armády bylo zničení nejsilnějších uskupení nepřítele, která ohrožovala hlavní město SSSR — Moskvu.

Dosažené výsledky zásadně změnily situaci na celé sovětsko-německé frontě. Po získání strategické iniciativy na rozhodujícím úseku a způsobení těžkých ztrát nepříteli, sovětská vojska vytvořila výhod-

né předpoklady k uskutečnění nových úderů na nepřítele a rozvinutí všeobecného útoku.

Neméně důležitým výsledkem protiútku u Moskvy bylo významné zvýšení morálně politického stavu vojsk. Ta byla donucena dlouhou dobu se bránit a ustupovat v důsledku úderů silnějšího nepřítele; nyní jej začala vyhánět na západ. Vo-

jini a velitelé, nadšení prvními velkými vítězstvími, ještě více věřili svým silám a svěřeným zbraním.

Úspěchy Sovětské armády vyvolaly ohromné nadšení a zvýšily morálně politických stav obyvatelstva SSSR.

Přímým důsledkem vítězství Sovětské armády v protiútoky bylo další upevnění morálně politické jednoty sovětské společnosti.

Vítězství Sovětských ozbrojených sil v průběhu protiútoky a zničení hitlerovských vojsk u Moskvy měly ohromný mezinárodní význam. Jsou významné především tím, že poprvé ve druhé světové válce utrpěl wehrmacht velkou porážku; sovětská vojska převzala do svých rukou strategickou iniciativu, kterou mělo více než dva roky německé fašistické velení. Sovětská armáda v těžkých obranných sraženích zcela vyčerpala nej kvalitnější divize nepřítele a protiútokem donutila hitlerovské velení k rozhodnutí přejít do strategické obrany na celé sovětsko-německé frontě, na hlavní frontě druhé světové války. To svědčilo o úplném zhroucení dobrodružných plánů na zničení Sovětského svazu a o konečném krachu strategie „bleskové války“.

Zničení německých fašistických vojsk u Moskvy bylo začátkem zásadního zvratu ve válce.

Zdrucující údery Sovětské armády před celým světem rozptýlily legendu o neporazitelnosti hitlerovského wehrmachtu a donutily vedoucí činitele Německa vést vleklou válku, která neslibovala nic jiného, než porážku Německa.

Všestranná analýza událostí zimních operací potvrdila, že vítězství Sovětských ozbrojených sil u Moskvy bylo zabezpečeno především pevností sovětského společenského a státního zřízení a z něho vyplývajících nevyčerpatelnými možnostmi mobilizace ohromných materiálních a duchovních sil socialistické společnosti k vedení války.

Rozhodujícími faktory, které napomáhaly úspěchu protiútoky, bylo rostoucí umění velitelů a náčelníků, usilovná práce politických pracovníků, stranických organizací a hrdinská činnost sovětských vojáků. Vysoký morální stav vojsk a velitelů, jejich vroucí sovětské vlastenectví, nenávist k nepříteli a pocit osobní zodpovědnosti za osud hlavního města a celé vlasti pomohly jim překonat všechny potíže a vybojovat vynikající vítězství.

Významný podíl na zničení nepřítele u Moskvy měli sovětské partyzáni. Za podpory státu a obyvatelstva na dočasně obsazeném území, v součinnosti se Sovětskou armádou bojovali s nepřítelem a způsobovali mu citelné ztráty.

Jedním z nejdůležitějších výsledků významného vítězství Sovětské armády bylo to, že milióny lidí na všech kontinentech se přesvědčili o pevnosti sovětského socialistického státu a vysoké bojovnosti jeho ozbrojených sil. Národy států, okupované nepřítelem, viděly v Sovětském svazu reálnou sílu, schopnou uchránit svět před fašistickou porobou. Zničení hitlerovských vojsk u Moskvy bylo mohutným povzbuzením k aktivizaci antifašistického boje.

Velký mezinárodní ohlas vítězství Sovětské armády u Moskvy zhatil i všechny plány hitlerovců na izolaci SSSR. Dvacet šest států podepsalo se Sovětským svazem 1. ledna 1942 deklaraci o spolupráci ve válce proti fašistickému Německu.

Velikost vítězství sovětských vojsk u Moskvy je v tom, že úspěchu dosáhla ve výjimečně těžkých podmínkách a za převahy sil a prostředků nepřítele. To svědčí o vysokém umění sovětského velení, o bojovém mistrovství sovětských vojáků, jejich úpornosti v obraně a nezdurčitelném postupu v útoku.

Zničení německých fašistických vojsk u Moskvy plně dokázalo nejen neudržitelnost hitlerovské strategie, ale i dobrodružnost celkové politiky vedoucích činitelů fašistického Německa.